

PLANINARSKO SMUČARSKO DRUŠTVO
"VUKAN"
POŽAREVAC

HOMOLJSKA transverzala

POŽAREVAC

1967

Dragi drugovi,

Na terenu "Homoljskih planina i Beljanice sa početkom u Kučevu i krajem u Žagubici, u dužini od oko 120 km, PSD "Vukan" iz Požarevca markiralo je 1961. godine planinarski transverzalni put pod nazivom "Homoljska transverzala".

"Homoljska transverzala" prolazi kroz najljepše i najinteresantnije predele Homoljskih planina, koje su požarevački planinari hteli na ovaj način da učine što pristupačnijim svima onima koji bi želeli da ih obidju. Transverzala je markirana uobičajenom markacijom crveno - beli krug pored koga se nalazi broj 1, i može se preći za četiri dana laganog hoda.

Geografski pravac protezanja transverzale na sekciji Petrovac 1:100.000 jeste sever - jug,, jug - severoistok. Obzirom na dobre saobraćajne veze do Kučeva vozom i autobusom i do Žagubice autobusom, odlazak na transverzalu i povratak ne predstavlja nikakvu teškoću.

Dokaz o predjenoj transverzali jeste specijalni dnevnik koji se može dobiti kod PSD "Vukan" Požarevac Voje Dulića 15. po ceni od 5 n. dinara po komadu uz poštarinu, sa pečatima transverzale.

Planinari PSD "Vukan"

P o ž a r e v a c

1961. godine u okviru proslave dvadesetogodišnjice Revolucije i šezdeset godina planinarstva u Srbiji, PSD "Vukan", uključujući se u gore navedene proslave, na jednom od svojih sastanaka, prihvatio je predlog svojih članova i doneo sledeću

O D L U K U

da se u Homoljskim planinama u mestima vezanim za narodnooslobodilačku borbu, putevima i stazama kojima je prolazio partizanski odred "Veljko Dugošević" markira - obeleži planinarski put od Kučeva do Žagubice pod nazivom

"HOMOLJSKA TRANSVERZALA"

U vezi sa tim ustanovljava se sledeće:

1. Dnevnik "Homoljska transverzala" specijalno štampan, korice zelene boje sa osam belih listova, prostorom za generalije, pravilnikom i potvrdom za pravo nošenja značke.

2. Pečati vrhova su verni profili vrhova, bez okvira sa nazivom i visinom vrha. U levom uglu pečata nalazi se markacija.

3. Značka "Homoljska transverzala" je emalirana u tri boje i sastoji se iz markacije /crveni krug sa belom tačkom/ čiji je jedan deo zaklonjen sa obrisom planine //plava boja/ i natpisa "Homoljska transverzala"

PODRUČJE DELATNOSTI POŽAREVAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA "VELJKO DUGOŠEVIĆ"

Za područje u kome je delovao Požarevački partizanski odred "Veljko Dugošević" karakteristična je neprekidnost partizanske akcije. Od onog trenutka kada su obrazovane prve borbene grupe pa do časa konačnog proterivanja, okupatora plamen ustanka u ovom kraju se nije gasio. Akcije su sledile jedna drugu, i ni jednom se nije dogodilo da protekne nekoliko meseci bez nekog napada na neprijateljske snage, diverzije, atentata, rušenja železničkih pruga, mostova, sečenja telegrafsko-telefonskih stubova, rasturanje neprijateljskog upravnog aparata i slično. Ali, s druge strane, intenzitet aktivnosti nije bio ujednačen, periodi jačanja i opadanja borbe smenjivali su se sukcesivno, gotovo u jednakim razmacima. Kao da je bilo pravilo da početak jeseni dovede do naglog rasplamsavanja borbe, a da proleće nagovesti izvestan zastoje.

Teritorija na kojoj je operisao Požarevački partizanski odred obuhvatala je prostor koji je za neprijatelja predstavljao vrlo važno ekonomsko područje. Rasplamsavanjem ustanka bilo je ugroženo oko 150 kilometara dunavske obale, značajnog plovnog puta, za eksploata

ciju Borskog rudnika i žitorodnih područja Bugarske i Rumunije. Kostolački ugljeni bazen već od prvog dana okupacije bio je Nemačkom privrednom politikom predviđen za energetski izvor budućeg velikog kombinata za eksploataciju Bakra u Boru.

To je prisiljavalo okupatora da na ovom području drži znatne snage čitavo vreme rata. Tu su bile tenkovske i artiljerijske jedinice, pukovi brdske pešadije, cela 714 lovačka divizija koja je vrlo često koristila i bombarderske eskadrile. Nekoliko ratnih objekata rečne flotile neprestalno je krstarilo Dunavom i iz artiljerijskih orudja tukle obalu, one rejone za koje su mislili da poseduju partizani. Zdruge strane, bande narodnih izdajnika su iz dana u dan pojačavane: povećao se broj nedićevih žandarma, ljotićečkih plaćenika, četnika Koste Pećanca, a ubrzo se iskoristila spremnost za saradnju sa okupatorom i četnika Draže Mihajlovića. Na tako malom području od oko 4000 kvadratnih kilometara bilo je uvek lo puta jačih neprijateljskih snaga koje su se vrlo često još više pojačavale, ali ipak nisu mogle da skrše partizanske snage.

Nagli polet ustanka u čitavoj Srbiji, značajna aktivnost partizanskih organizacija,

zatalasali su patriotsku svest narodnih masa i u ovom kraju pretvarajući je u pravu bujicu čiji su se talasi i tokovi osećali više od 37 meseci borbe. Prve partizanske grupe su za vrlo kratko vreme narasle u veće vojne jedinice. Posle svega mesec dana ratovanja prvobitni odredi dobili su skoro potpunu ratnu formaciju kako brojčano tako i po naoružanju. U trenutku objedinjavanja svih oružanih grupa i odreda sa ove teritorije u jedan veliki narodnooslobodilački parti zański odred/polovinom septembra 1941. godine/ broj boraca u svakoj njegovoj četi kretao se od 180-220, svaki borac imao je pušku a pri četama nalazio se odredjeni broj puškomitraljeza i teških mitraljeza. Čitave te naoružanje bilo je oteto od neprijatelja, kroz akcije razoružavanja žandarma, ili prikupljene od naroda. Prikupljanje oružja počelo je prilično rano. Još negde početkom aprila članovi Partije i simpatizeri skupljali su oružje za ostalo od rasformiranih jedinica bivše kraljevske vojske. Čim se čulo za prve partizanske akcije narod je sam kao prilog pokretu davao ono oružje koje je doneo iz aprilskog rata. Opređeljujući se tako još tada na stranu oslobodilačkog pokreta ljudi ovog kraja su neprestano, uprkos nezapamćenom teroru i

neprekidnim neprijateljskim hajkama, pružali pomoć svojim borcima, čuvali ih, branili, negovali ranjenike, gledajući u partizanima istinske narodne borce, koji će ih ne samo osloboditi od okupatora i divljanja četnika, već i obezbediti mogućnosti za bolji život posle rata.

POŽAREVAČKI PARTIZANSKI ODRED

"VELJKO DUGOŠEVIĆ"

Još nije prošlo ni punih mesec dana od prvih hitaca Žikice Jovanovića - Španca, a već se u Požarevačkom kraju osnivaju prve oružane jedinice - partizanske čete. Tome je prethodio čitav niz sastanaka komunista, i diverzantskih akcija, kako u samom Požarevcu tako i u celom ovom kraju. Na jednom takvom sastanku u selu Turiji u školi gde je radio učitelj Veljko Dugošević, dogovreno je da se formira zviška partizanska četa za čijeg je komandira postavljen Veljko Dugošević član Okružnog komiteta KPJ, veoma cenjen i popularan u ovom kraju. Bio je vrlo snažan čovek, markantan. Nosio je kratko podšipanu bradu. Doj je učiteljevao u Turiji narod je veoma rado dolazio u školu i savetovao se sa njim o svemu i svačemu. A on je svakog rado primao i za svakog imao vremena. U ratu je nosio suknene seljačke

pantalone, čizme, plavu veženu anteriju i crnu rudarsku pelarinu. Od zarobljenog švapskog šmajsera u bitci za Veliko Gradište nikad se nije rastajao i uvek mu je stajao na gudima.

Posle pomenutog sastanka već 3. avgusta 1941. godine grupa budućih partizana se okupila na Tumanskom Crnom vrhu. Tako je počeo život Požarevački narodnooslobodilački partizanski odred čija je sudbina u daljim godinama bila teška, ratna sreća promenljiva a borba naporna.

Već četiri dana po formiranju, odred je imao prvu akciju. U noći između 7 i 8. avgusta napadnuta je u selu Dobri žandarmerijska stanica. Zaplenjeno je 30 pušaka, 3 sanduka municije, revolveri, bombe i drugi ratni materijal. Jutro su partizani dočekali u selu. Narod je čuvši pucnjavu predosetio o čemu se radi i svi su sutradan došli na zbor koji je održao Veljko Dugošević, pozivajući narod u borbu. Posle zbora odred je udvostručio ljudstvo i odmah krenuo u nove akcije. Razoružane su žandarmerijske stanice u još nekim selima i zaustavljen već i prvi voz na kome su partizani ispisali borbene parole i naredili vozovodji da ga vrati nazad. Tako dekorisana

kompozicija došla je u Požarevačku železničku stanicu. Neprijatelju je najavljeno da je jedna nova borba mnogo surovija i krvavija od dvonedeljnog rata otpočela.

Već krajem istog meseca požarevački partizanski odred je uspeo da izvede nekoliko krupnih akcija medju kojima je bila i oslobodjenje Kučeva. Neprijatelj očekujući susret sa partizanima, mnogo noći je proveo u zasedama. Medjutim, odred podeljen u četiri grupe od kojih je svaka imala zaseban cilj akcije /zgrada Sreskog načelstva, žandarmerijska stanica, poreska uprava, i pošta /usred dana je ušao u Kučevo. Uz odlično sinhronizovanu isto vremenu akciju svih grupa napad je uspeo. Partizani su u stroju prodefilovali kroz grad i kako je baš tada bio pijačni dan narod Kučeva i okolnih mesta je pozdravio partizane. Posle mitinga na kome su govorili Veljko Dugošević i Vlada Milentijević - Gandhi, partizani su se povukli iz grada. U velikom ratnom plenu bilo je pored ostalog i 50 pušaka. Ovo je vrlo značajno jer su odredu stalno pristizali novi borci.

Akcije se dalje nastavljaju. Ovde nema ni prostora a i namera nije da o svima njima pišemo. Ipak, još neke napomene o samom odredu. Zbog velikog priliva ljudstva u odred on je pode-

ljen u 9 četa. Kasnije su se odredu priključile još dve čete iz Drugog Šumadijskog odreda kao 10. i 11. Čete su brojale kako je već pomenuto od 180 - 220 boraca i vile su podeljene na vodove. Koliko su borbe u ovim krajevima bile žestoke može se zaključiti iz podataka da od prvih komandira pomenutih 11 četa, nijedan nije dočekao živ završetak rata. To se na veliku žalost boraca i naroda ovog kraja desilo i sa prvim komandrom odreda Veljkom Dugoševićem.

Sredinom novembra na početku jedne neprijateljske ofanzive, štab odreda je doneo odluku da se sanitetsko osoblje sa ranjenim i bolesnim partizanima prebaci preko Homolja u Gornjak. Tako je 18. novembra oko 9 sati ujutru Veljko Dugošević sa grupom partizana pošao da isprati pomenutu grupu. Svi su izašli iz sela Malo Gložane i krenuli preko brda ka Velikoj Gložani. Tu su se rastali sa ranjenim i bolesnim drugovima. Na rastanku Veljko je izašao iz stroja. Hteo je još nešto da kaže onima koji odlaze: "Mi se sad rastajemo re- kao je polako. Ali, zapamtite nije ovo poraz. Neprijatelj ima prividne uspehe ali naša borba još će trajati... i dugo ćemo se još boriti. A revolucija je takva. Sad si tu - sad si tamo! I svaka borba ima mnogo nevolja.

Snaga naša je u tome što smo kadri izdržati sve nedaće. I što smo kadri istrajati do kraja, do pobeđe!" To je bio poslednji Veljkov govor partizanima.

Njegova grupa se posle toga spustila ka Velikoj Gložani. Namera je bila da se prebaci preko šume u pravcu Severnog Kučaja. Grupa se približavala mestu zvanom Žemenje, sastavcima Velike i Male Gložane. Kad su tamo izbili Veljko je naslutio blizinu neprijatelja. Borci su se razvili "u strelce", izbačena je prethodnica i polako se krenulo dalje. Medjutim postojeća neprijateljska zaseda propustila je prethodnicu i otvorila vatru tek kad se približila cela grupa.

Sa okolnih brda iznenada se osula paljba iz dvadesetak teških mitraljeza i stotina pušaka. Tu na brcima bilo je oko 300 neprijateljskih vojnika, Nedićevaca i Ljotićevaca a sa levog krila napadalo je loo četnika. Žestoka vatra trajala je čitav sat, od 4 do 5 popodne. U to vreme planinom se već spuštala noć.

Partizani su se junački borili. Neprijatelj se nikako nije nadao tolikom otporu. U jednom trenutku partizani su stvorili zabunu u redovima neprijatelja, krenuli na juriš i uspeili da se probiju. Veljko je hteo poslednji da se prebaci. Podigao se sa zemlje, u ruci je držao šmajser. Onda je iznenada klonuo i

H O M O L J S K A   T R A N S V E R Z A L A

"Homoljska transverzala" počinje u Kučevu, do koga se može doći vozom i autobusom. Kučevo se nalazi na pruzi Beograd Majdanpek a kroz njega prolazi put koji Majdanpek povezuje sa Požarevcem i ostalim mestima naše zemlje. To je mali gradić sa lepom perspektivom. Nalazi se na desnoj obali Peka.

Prve oznake transverzale, crveni kružić sa belom tačkom i brojem 1, tzv. markaciju, zalazimo na izlasku iz Kučeva, na mestu preko Peka na putu za Petrovac. Idući putem na oko 2 km od Kučeva sa desne strane nailazimo na letovalište Crvenog krsta gde se može u sezoni prenoćiti a i po želji dobiti kompletan pansion. Letovalištem upravlja drug Joca veliki prijatelj planinara. Markacija nas putem vodi do sela Kučajna poznatog iz davnina po starim rudnicima cinka olova i srebra. Po prelasku preko mesta koji se nalazi u samom centru sela staza "Homoljske transverzale" se odvaja od glavnog puta i seoskim putićem posle stotinak metara izlazi iz sela i naglo penje uz Debelo Brdo. Sa Debelog Brda se pruža divan pogled na Kučevo i ostala okolna mesta. Trasa transverzale dalje nastavlja putem prema selu Ceremošnji. Na raskrsnici dva puta, od kojih levi ide za selo ceremošnju a desni za

sela Ravnište, staza se odvajala i nastavlja prvo, i silizai u korito potoka. Iznad samog korita vijuga stazica kroz divnu bukovu šumu i dovodi nas u selo Ceremošnjju.

Ovde se kod domaćina Jovice Mitrovića čija je kuća pored same škole, nalazi prvi kontrolni pečat "Homoljske transverzale" i pečat pećine Ceremošnje. Jovica Mitrović koji je ujedno i čuvar pećine smatra se u selu kao najbolji poznavalac pećine Ceremošnje; on je najviše u nju zalazio. Vodeći strance ka pećini Mitrović im između ostalog, priča i predanje o svom selu Ceremošnji: "Pred boj na Kosovu, knez Lazar je ondašnjem bogatom selu Ceremošnji bio odredio da pošalje na Kosovo 700 konjanika, ali uoči bitke stigne na Kosovo svega 70 konjanika. Zato knez Lazar prokune selo da nema nikad više od 70 domova i da godišnje daje najviše 7 vojnika. I, zaista, eva od starine stojimo tako sve se okreće oko 70 domova i 7 regruta".

Selo Ceremošnjja leži u uzanoj dolini istoimene reke, a Ceremošnjanski salaši su po Homoljskoj visoravni prema pećini nad okruglim i izduženim vrtačama, koje zajedno sa pristancima i kosama čine bogate Homoljske pašnjake. To su zaista tipične vrtače koje su do dna pokrivenne travom, a ponegde i leskovim šibljem. Geo taj kraj vrtača zove se Kramovo.

Iz sela transverzala nas seoskim putem vodi ka pećini. Put se stalno penje i u jednom trenutku izlazi na jedan poprečni put. Trasa transverzale ne nastavlja putem već prelazi preko njega, silazi u korito jednog potoka i stazom uz potok vodi nas kroz stoletnu bukovu šumu. Došavši do izvora potoka markacija dalje nastavlja preko livada, pored nekoliko usamljenih kućica i ponovo izlazi na put. Posle par stotina metara može se sa desne strane puta, dole, videti jedno grotlo izduženo i koritaste vrtače koja sačinjava donji otvor pećine Ceremošnje. Po obliku ovaj spletni i izduženi otvor podseća na ulaz u Zlotsku pećinu. Gornji otvor pećine je uzdignut i u nju se voda ne može slivati. Nagnutim hodnikom vezan je za donji glavni hodnik. Na pedesetak metara od ulaza pećina se račva. Levi uzani hodnik posetioci obično ostavljaju i upućuju se prostranim desnim hodnikom, koji po neravnom podu i preko drvenog mostića uvodi u prostoriju vrlo visoku i prilično široku. Sivo-bele krečne materije izlile su se u nebrojane figure koje je teško rečima predstaviti. U ovaj pećini nema jednostavnih i jednolikih stala-ktitnih poluga, u njoj je sve razgranato i rascvetano. Ona nema ni pedalj prostora koji nije makar sitnim biljurastim cevčicama izbušen da vekovima kroz njih suzi u nepromenljivoj tmini i tižini. Na mestima gde su se sastali

ogromni stalaktiti sa stalagmitima, pa se rasp-
linuli u širinu potiskujući sivo-belu masu da se
rascveta, čovek zastane i, uz divljenje, promi-
šlja o svemoćnom i nedostižnom umetniku. Dno je
pretrpano izukrštanim blokovima stalaktitnih ko-
mada koje je možda, nekada potres odvalio s pe-
ćinske tavanice. Za njima su iznicala mlada
raznovrsna viseća stabla i izdanci stalaktita i
kalcitnih izraštaja. Na mestima gde je manje odv-
aljenog materijala nema ni šljunka ni peska.
Umesto toga strče kamene glavice i čvorovi pora-
sturani ovde-onde kao okamenjene velike gljive.
A obli izraštaji liče na okamenjene patuljke.

Pećina je prebogata ukrasima na svojoj
unutrašnjoj površini. Po podu "patuljci" i
krš od stalaktita, a na uzdignutim terasama
sa strane se nalaze raznoliki reljefi, oivi-
čeni talasastim naborima; tu su suvi bazeni
malih jezera, čiji su nemirni talasići talo-
žili krečnjak u te umetničke nabore. Kao da
je nekada mnogo vode kapalo u mala jezera,
a te kapljice uznemiravale vodu, pa još neo-
trgle naslage krečnjaka uobličavale u čipka-
ste šare.

U dnu velike dvorane uzdignuto je jedno
mesto, koje je kao Panteon ispunjeno poveza-
nim kipovima i ogromnim bokovima okamenjenih
cvetnih figura. Kako pada svetlost na te

poredjane figure, ona stvara u pozadini tajanstvene i jezive senke. Iz velike dvorane račvaju se kanali, koji još nisu ispitani. Po narodnom verovanju pećina dopire do zaseoka Plavčeva.

Da bismo nastavili dalje moramo se ponovo vratiti na put sa koga smo i skrenuli za pećinu i nastaviti njime. Uz blagi uspon put i staza čas vode kroz šumu, čas preko livade zaobilaze sa desne strane lako uočljivi grebeni Štubej. /831m/ i dalje nas na isti način dovode do fika /Jelova Bara, 940m/ najvišeg vrha Homoljskih planina. To nije najviša tačka ove transverzale. Njene najviše tačke se nalaze na Beljanici. Da bismo došli do samog vrha koji sačinjava jedan proplanak oivičen šumom, moramo na pet minuta hoda ostaviti stazu. Vrativši se sa vrha nastavljam o dalje šumskim stazicama i putem koji često izlaze na travnate proplanke. Usput se prolazi pored nekoliko bačija /bajti-salaša/ i usamljenih kućica. Tek što smo prešli pored njih a staza skreće levo na sporedniji putić koji ide ivicom mnogobrojnih livada ka kamenitom vrhu Veliki Vrah koji se iz daleka može videti. Došavši ispred njega uspon se izvodi na sledeći način: nastavi se putem, koji zaobilazi Vrnj sa leve strane oko 100 metara a onda naglo skrene desno u šumu i na vrh se izadje

njegovom desnom stranom, gledano iz pravca kretanja /zapadna strana/. Markacija sa vrha naglo silazi stazicama kroz šunu prema šumarskoj kući na Trestu. Kuća na Trestu je drugo kontrolno mesto i u njoj se kod veoma ljubaznog šumara Bože Cvejića mogu dobiti pečati transverzale i to fik, Kuća na Trestu, i Vranj.

Inače, kuća se nalazi na veoma lepom mestu, udaljena je 4 sata hoda od Petrovca. Sa Petrovcem je povezana i odličnim šumskim putem a u njenoj blizini se obično u čast Dana borca 4. jula održavaju narodni sabori. Manje grupe mogu ovde i prenoćiti.

Odavde staza transverzale vodi dolinom potoka putem prema Sumorovcu, dalje grebenom prema Malom Sumorovcu do doline Kravarica u podnožju stena Velikog Vukana. Uspón na Veliki Vulkan se može izvršiti na više načina po sopstvenom izboru. Markacija skreće udesno i ide blažim usponom koji je zbog toga i malo duži. Kada se prodje sipar skreće se ulevo direktno prema vrhu. Sem vrh i najbliža okolina predstavljaju kameni krš sa retkom travom. U neposrednoj blizini vrha nalazi se jedna duboka jama koja u prvom trenutku zainteresuje posetioce ali ne predstavlja neku veću interesantnost. Sa vrha staza nastavlja blagom padinom grebena do sedla koje sačinjavaju Mali i Veliki Vulkan, gde se nalazi četinarski

rasadnik. Odatle se ide blagim usponom, mladom četinarskom šumom pored vrha Malog Vukana do žljeba tzv. "Uzengije". Ovde treba dobro paziti i obavezno pratiti markaciju jer je žljeb teško uočljiv a niz njega je spust do Gornjačke klisure najkraći. Stene Malog Vukana od puta Požarevac-Žagubica dele veoma strmi otseci. U tim stenama se nalaze više alpinističkih smeri u kojima alpinisti ne samo Požarevca već i ostalih gradova Srbije, a naročito Beograda, isprobavaju svoje sposobnosti i uče osnove tehnike penjanja. Ako se izgubi prava staza onda se mora napraviti veliki luk ulevo ili desno. Svaki pokušaj nalaženja puta niz stene je rizičan. Isto tako se preporučuje za silaženje niz žljeb deljenje većih grupa na manje. Sam žljeb "Uzengija" dug je oko 80 - 100 metara. Po silasku niz žljeb staza skreće desno i jedno vreme ide ispod samih stena koje se vertikalno uzdižu. Tu i tamo se može naići na oznake početaka alpinističkih smeri. Posle izvesnog vremena staza skreće nalevo, na dole i preko sitnog i krupnog sipara i niskog šiblja naglo silazi pored izvora "četiri lule" na automobilski put. Tu, odmah kraj samog puta nalazi se i željeznička stanica Ladne Vođe. To je kranja stanica na pruzi od Požarevca prema Gornjačkoj klisuri.

Ogranci Vukana sa severa i Ježevca sa juga, koji strmo padaju ka Mlavi, čine već

pomenutu Gornjačku klisuru, koja počinje od sela Ždrelo do manastira Gornjaka, dužine oko 5 km. Lepota i divljina Gornjačke klisure ne mogu se opisati već se moraju videti. Kroz klisuru Mlava je vrlo promenljivog toka, što je posledica čvrstine stena kroz koje se ona vekovima probija. Kad se udje u Gornjačku klisuru put prolazi između dve kule, koje su nekad zatvarale ulaz u klisuru, a na Vukanu i na Ježevcu nalaze se ostatci glavnih kula koje su sprečavale svaki prolaz kroz nju.

U Gornjačkoj klisuri ima na lo mesta ostataka raznih kula, koje su podizane za upornu odbranu klisure, i koja je zaista bila neosvojiva za vreme napućanja hladnim oružjem: strela, buzdovana, koplja itd. Izgleda da je najveća kula bila na obali Crvene Jaruge, jer je to mesto bilo ugodnije za stanovanje i pristup.

Većinu ovih kula zidali su braća Drman i Kudelin, koji su stanovali u Kučevu a odmentali se od vlasti kralja Milutina i živeli ovde u Gornjaku.

Strme stene, delimično gole, delimično pošumljenje, oštri i živopisni grebeni, koji se strmom liticom spuštaju u dolinu reke Mlave, oćaravaju putnika svojom divljinom i lepćom. Ovo je Djura Jakšić nabolje izneo u svojim pesmama "Put u Gornjak" i "Noć u Gornjaku".

Kada duva istočni, hladan vetar u ovim krajevima, naročito je njegova jačina velika kroz Gornjačku klisuru i zato se on zove "Gornjak"

Putujući kroz Gornjačku klisuru i uživajući u njenoj čarobnoj lepoti, najjednom primećujemo da se klisura širi i pred nama se ukazuje manastir "Sv. Gligorije" zvani "Gornjak", koga je saziđao car Lazar 1379 - 1380 godine. Putnik, ustvari prvo vidi novi manastir koji je sagrađjen na ravnom zemljištu, a stari manastir se nalazi iznad njega kao lastino gnjezdo u jednoj pećini, gde počivaju i posmrtni ostaci Sv. Gligorija.

U manastiru Gornjak se nalazi povelja kneza Lazara, kojom zaveštava manastiru svo zemljište oko manastira. Knez Lazar je često dolazio u manastir Gornjak jer je imao svoj dvorac kod sela Ždrele a podigao je i današnja sela Šetonje i Kaonu. Godine 1788. Turci su manastir popalili čime je mnogo oštećen i unazadjen.

U manastiru se nalazi treće kontrolno mesto za pečate transverzale. Kod igumana se mogu dobiti četiri pečata i to: Sumurovac, Mali i Veliku Vukan i Gornjak. Kaludjeri koji su na službi u manastiru, rado će svakom pokazati manastir i ispričati puno interesantnih stvari o njemu.

Transverzala dalje nastavlja putem prema Krepoljinu. Zbog serpentina markacija u neko-

liko mahova napušta put da bi se opet vratila na njega i tako se stiže u Krepoljin. To je posle Kučeva prvo veće mesto, i tu se mora kupiti hleb i ostale namirnice za dalji put, jer usputno snabdevanje nije uvek sigurno.

H O M O L J S K E   P L A N I N E

Prolazeći transverzalom dalje, za izvesno vreme ćemo napustiti Homoljske planine, pa koristimo priliku da kažemo još neku reč o njima.

Homoljske planine se nalaze između Peka i Mlave. Počinju od Rama i završavaju se kod Crnog Vrh /k.1109/. Sa Vulkanom i Beljanicom omeđavaju kotlinu Homolja sa centrom u Žagubici.

Ogranci Homoljskih planina severno od linije Petrovac - Kučevo, gde vodi i dobar put Kučevo - Kučajna - Kaladurovo - Melnica - Petrovac, postepeno opadaju, ali se kod Rama i Velikog Gradišta ponovo uzdižu i strmo se svršavaju u Dunavu, gde su u vezi sa banatskim planinama kod Bazjaša /Lokva 502m/ koje nadvišavaju desnu obalu Dunava.

Homoljske planine spadaju u red blažih srednjih planina, sa srednom visinom oko 700 m, mada pojedini vrhovi dostižu visinu i do blizu 1000 m. Ove planine su većinom šumovite i ispresecane čestim i dubokim dolinama. Geološki sastav je krečnjak. Ka Peku padaju strmo a ka Mlavi blaže.

Naseljenje na ovim planinama je malo gušće nego u Majdanpečkim planinama pa je bogatstvo naroda veće, naročito nizvodno od sela Sene ka Peku. Prolaznost na severu od linije selo Sena - Gornjačka klisura je vrlo dobra, dok je južno od nje dosta teška i skoro bez komunikacija.

B E L J A N I C A

Napuštajući Homoljske planine transverzala prelazi na Beljanicu. To je planina Karpatsko-Balkanskog luka. Ona leži u centralnom delu Istočne Srbije, između dolina Mlave na severu i Resave na jugu. Za razliku od ostalih planina ove oblasti Beljanica se pruža od zapada prema istoku i njen je greben dugačak oko 15 km. a širok 10-12 km. Planina ima asimetričan izgled. Prema dolini Resave, Beljanica se spušta strmim mestimično vertikalnim odsecima koji dopiru do samog korita reke. Prema severu i dolini Mlave planinske strane znatno su blaže i pristupačnije. Zapadno od Beljanice prostire se visok kraški plato Bele Reke a ka istoku na nju se nadovezuje greben Crnog Vrh. Kao i ostale planine Istočne Srbije i Beljanica je izgrađena pretežno od krečnjačkih stena, to su jedri beličasti krečnjaci kredne starosti. Najčešće su masivni ali ih ima i slojevitih. U istočnom, prema Crnom Vrh, oni prelaze u krupno zrno kristalaste krečnjake.

Kredni krečnjaci navučeni su preko paleozejskih peščara koji su ogolićeni u nekim uvalama severno od glavnog grebena: u Rečkama, Busovati i Suvom Dolu, i pod južnim odsecima planine.

Današnji izgled Beljanica je dobila za vreme alpiskog ubiranja i navlačenja. Kasnije je, zahvaljujući ogromnom prostranstvu krečnjačkih stena na njoj izgradjen kraški reljef. Površinu Beljanice karakteriše čitava mreža suvih slepih dolina, povezanih vrtačama i uvalama. Sve ove doline čija su dna zbušena mnogobrojnim vrtačama upravljene su prema Homoljskoj kotlini. Na samom platou Beljanice posebno se ističu dve uvala Rečke i Busovata, čije je dno udubeno u paleozejskim škriljicama. Zahvaljujući pojavi ovih vođo držljivih stena dno ovih uvala natopljeno je vodom i bogato vegetacijom. Beljanički otseci na resavskoj strani postali su potkopavanjem krečnjačkih stena koje su vršile Resava i njene pritoke. Otuda se na ovim odsecima javljaju česti sipari pokriveni blokovima stena.

Posebnu pažnju na Beljanici izazivaju podzemni kraški oblici, jame i pećine. Svojim dimenzijama najveće interesovanje privlači jama Rečke. Nažalost, od oko 150 registrovanih podzemnih oblika isptiano je svega nekoliko: Bušna pećina, Radoševa, Mala i Velika Atula, Ledenica idr. Bogatstvom pećinskog nakita i

prostranstvom podzemnih hodnika i dvorana, medju dosada ispitanima, ističe se Velika Atula.

Plato Beljanice predstavlja oblast bez površinske hidrografije. Na prostranstvu od oko 50 km kvadratnih javlja se svega nekoliko izvora i to u uvalama. Tako od više slabijih izvora koji izbijaju na severoistočnoj strani uvale Rečke /Ciganske Pištaljice/, nastaje oko pola kilometra dugačka reka ponornica; ova ponire u jami Rečke i ponovo se javlja na Malom i Velikom Vrelu. Druga ponornica obrazuje se u Busovati a treća u Suvom Dolu. Za razliku od skoro potpune površinske bezvodnice platoa u supodini Beljanice izbija čitav niz jakih kraških vrela i izvora. Po svojoj izdašnosti i izvanrednom izgledu najzapaženije je Vrelo Mlave /Žagubičko jezero/, koje izbija u jednoj vrtačastoj depresiji uz samu Žagubicu. Na istoj strani planine je i Krunajsko Vrelo. Ova dva vrela hrane vodom Mlavu. Na suprotnoj strani Beljanice izbijaju, takodje dva jaka kraška vrela. Malo Vrelo ističe iz pećine, nedaleko od Strmostena, a Veliko Vrelo izbija u vrhu kratke dolinice, pod odsekom Beljanice u Lisinama. Temperatura vode supodinskih vrela Beljanice kreće se izmedju 12 i 14 stepeni celzijusa.

Beljanica je relativno bogata šumom. Njen plato pokriven je skoro jedinstvenim pokrivačem

bukovih šuma. Samo se mestimično u uvalama i manjim zaravnima, javalju oaze sa travnom vegetacijom. To su bogati i bujni planinski pašnjaci Beljanice. Ovakve travne oaze sreću se i u krčevinama a redovno se po njihovoj ivici javljaju stočarske kolibe. Najveći broj stočarskih koliba /katuna, pojata,/ skoncentrisan je bliže uvalama sa vodom. Na nižim padinama bukove šume smenjuje hrast i grab, zatim leska i jorgovan. To je posledica klimatskih karakteristika ove oblasti koja spada u red najsušnijih u našoj zemlji; godišnje količine vođenog taloga nisu veće od 600 mm.

Beljanica je malo naseljena, sela su zbijenog tipa i naseljena su srpskim i vlaškim življem. Samo dva pristupna puta, put Petrovac - Žagubica - Bor i put Despotovac - Strmosten, nisu mogla doprineti da se prirodna bogatstva ove oblasti intenzivnije koriste.

Da se sada opet vratimo na trasu "Homoljske transverzale". U krepoljinu markacija napušta glavni put za Žagubicu i skreće na seoski put za Sige, ide njime do raskrsnice na kojoj se nalazi česma sa odličnom vodom. Tu se put razdvaja tako da desni ide sa rudnik a levi kojim ide i naša transverzala prelazi preko mostića i nastavlja pored usamljenih kuća i nekoliko vodotokova do sela Sige.

Iz sela Sige markacija nastavlja prema selu Milanovac /Mogudica/. Po izlasku iz sela na dvadesetak minuta hoda sa leve strane puta na jednom brdašcu nalazi se mesto t.zv. "Ukleti salaš" gde je poginuo Jovan Šerbanović narodni heroj svoga kraja. Bio je student medicine i vrlo popularan u ovim krajevima. Po zadatku partije poslan je da mogućnost prelaska partizana u Homolje ali je bio iznenadjen od strane jednog svog ranijeg jataka i mučki ubijen sledja.

Iz sela Milanovca markacija se grana u dva pravca. Levi ide lošim seoskim putem uz brdo direktno prema Vodni. Za one koji bi želeli da vide Krupajske vrele, koje se nalaze oko 2 km od sela, ove godine je markirana posebna staza. Ta staza od vrela naglo ide uzbrdo i izlazi na staru markaciju i nastavlja njome. Na mestu zvanom Vodna nalazi se bunar gde se mogu napuniti zalihe vode. Od Vodne lošim seoskim putićem i stazama kroz šumu, pored nebrojanih vrtača dolazi se do uvale Rečka. Tu se nalazi već pomenuti istoimeni ponor i ponornica. Od livade Rečka staza se naglo penje kroz bukovu šumu do vrha Sokolica a odatle uz veoma veliki pad silazi na Lisine gde se nalazi planinarski dom "Suvaja". Dom je otvoren preko cele godine ali je ipak zgodno da više grupe prijave svoj dolazak planinarskom društvu "Beljanica" u Svilajncu. Dom se nalazi pored same Resave i naročito je

posećen od beogradskih planinara. Iz doma se mogu praviti izleti i obilasci već pomenutih pećina kao i već dobro poznate i čuvene Divljačkovačke pećine. Ona se nalazi na oko sat hoda od doma i transverzala ne ide do nje.

U planinarskom domu "Suvaja" nalaze se i dva pečata transverzale i to Sokolica i planinarskog doma.

Od doma transverzala nastavlja lošim seoskim putem preko "Kaputa" uz stenu do vrha Beljanice a odatle grebenom do vrha Kapa u čijoj se blizini nalazi kuća Raškova Livada. Ona je za planinare otvorena samo preko leta i nije opakrbljena. U njoj se nalaze tri pečata transverzale i to: Beljanica, Kapa, i Kuća Raškove Livade. Od kuće markacija nsa strmo vodi kroz šumu naniže, "Beljaničkom kosom" prema "Kraku Ursuli" i izlazi na dobar šumski put. Odatle šumskim putem ide do mesta zvanog Buk. Tu se nalazi divan vodopad sa malim jezerom i ugoštiteljskim objektom. Trađa dalje nastavlja putem do izvora "Dobre Strane" a odatle se odvaja od puta levo naviše i preko brda "Djula" silazi na Žagubičko Vrelo. Na samom vrelu koje je izvanredno lepo nalazi se restoran a iznad njega po celom brdu razbacane su kamp-kućice. Žagubičko Vrelo zbog svoje lepote i divne prirode sve više privlači turiste.

U restoranu se nalazi zadnji kontrolni pečat transverzale.

Dnevnik "Homoljska transverzala" ispunjen pečatima poslati planinarskosmučarskom društvu "Vukan" Požarevac, Voje Dulića 15. na overu i dodeljivanje značke "Homoljska transverzala".

Svi oni koji pri proputovanju kroz Požarevac budu imali vremena, mogu odmah dobiti značke ako se jave Maksić Živoradu Braničevska lo. /u blizini železničke stanice/. Za vrlo hitne stvari obratiti se u radnom vremenu na fabriku mašina "Morava", tel. 2381 - Maksić.

OPIS PUTA I SATNICA
"HOMOLJSKE TRANSVERZALE",

Iz centra Kučeva /144m/ preko mosta na Peku, automobilskim putem do sela Kučajne 3 km. Od pumpe za vodu levo lošim seoskim putem preko Debelog Brda do sela Ceromešnje, dva sata hoda /pečat pećine kod čuvara pored škole/. Od sela putem koji se blago penje padinom "Magarčeve Čule" do pećine "Ceromešnja" 1 sat hoda, od pećine dalje putem do livade, zatim desno kroz šumu na goli kameniti greben "Štubelj" /831m/ do salaša, a zatim desno stazom kroz šumu do najvišeg vrha, Homoljskih planina "fik" /940m/ 1 sat hoda, od "fika" stazom, delimično kroz šumu i ivicom livade do kamenitog vrha "Veliki Vranj" /885m/ 1 sat hoda. Od vrha "Vrnja" kroz šumu do Lugarnice na "Trestu" 1 sat hoda. Od kuće na "Trestu" dolinom potoka /Manastirski potok/ putem prema "Sumurovcu" /911m/ oko 3 sata hoda. Od Sumurovca grebenom prema Malom Sumurovcu do doline "Krbavica" u podnožju stene "Veliki Vulkan" /825m/ i dalje do vrha 2 sata hoda. Blagom padinom grebena do sedla /četinarski rasadnik/ i dalje do žljeba /"uzengija"/ u steni "Mali Vulkan"/751m/ podnožnjem stene, siparom i mladom šumom do lošeg seoskog puta, na automobilski put Požarevac - Bor /"Gornjačka klisura žel.stan.Ladne

Vode/ pola sata. Putem uz klisuru preko Mlave do manastira "Gornjak" 2 km. Od manastira dalje putem do Krepoljina 5,5 km. Od Krepoljina preko sela Sige do sela Milanovac 8 km, dolinom Mlave i Krupajske reke. Iz Milanovca preko Krupajske reke lošim seoskim putem uz padinu Beljanice do "Vodne" /voda/ 2 sata hoda. Od Vodne stazom pored vrtače do livade "Rečka" 2 sata hoda. Od Rečke kroz bukovu šumu do vrha Školica /1172m/ 1 sat hoda i dalje do planinarskog doma "Suvaja" na Disinama 2 sata hoda. Od planinarskog doma "Suvaja" lošim seoskim putem preko "Kaputa" uz stenu do vrha Beljanica /1330m/ 5 sati hoda. Od vrha Beljanice grebenom do vrha "Kapa" /1291m/ 1 sat hoda, i padinom grebena na jug do kuće "Raškove livade" pola sata hoda. Od kuće Raškove livade kroz šumu "Beljaničkom kosom" prema "Kraku Ursuli" do raskrsnice puteva kod Rudnika 3,5 sata hoda. Od raskrsnice puteva na sever pored rudnika do mesta svanog "Buk" 1,30 hoda. od Buka padinom "Dobra strana" preko "Čule" do izvora Mlave u Žagubici 2 sata hoda.

KONTROLNA MESTA SA PEČATIMA
"HOMOLJSKE TRANSVERZALE"

1. Pečat pećine Ceremošnja u selu Ceremošnja kod domaćina Jovice Mitrovića - kuća do same škole. U slučaju da nema nikoga kod kuće obratiti se u školi.
2. Kuća na Trestu. Pečati Fika, Vranja i kuće na Trestu. Obratiti se šumaru drugu Boži Cvejiću.
3. Gornjačka klisura - Pečati Sumurovca, Velikog Vukana, Malog Vukana, i Gornjaka - Obratiti se u manastiru Gornjak igumanu Simenu.
4. Planinarski dom Suvaja. Pečati Sokolice i Planinarskog doma Suvaja. Obratiti se domaru.
5. Planinarska kuća "Raškova livada" pečati Beljanice, kape i kuće "Raškova livada" za pečat se obratiti u kući. Pošto ova planinarska kuća nije otvorena preko cele godine, potrebno je o tome se obavestiti u planinarskom domu "Suvaja" na Lisinama.
6. Žagubica. Pečat vrela Mlave. Obratiti se u restoranu na samom vrelu.

HOMOLJSKA TRANSVERZALA

